

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA CONTRACTELOR COMERCIALE ÎN PERIOADA ANTICĂ

THE EMERGENCE AND EVOLUTION OF COMMERCIAL CONTRACTS IN ANCIENT PERIOD

Alexandru CUZNEȚOV, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: Contracts have emerged as a necessity in a certain stage of development the company to replace archaic and cumbersome forms and parts of primitive communities.

During the evolution of human society they could be classified contracts already in civil contracts and commercial contracts. Specifically in terms of the commercial contract research evolutionary history can be viewed emergence and development of these special-commercial contracts. A novel role in the development of commercial contracts was the medieval period.

Keywords: *the law of commercial contracts, the evolution of commercial contracts, the antique period, the concept of commercial contracts, the features of the commercial contract.*

Primele manifestări. Contractele au apărut, ca necesitate, într-un anumit stadiu de dezvoltare a societății spre a înlocui formele arhaice și greoaie de schimb dintre și din colectivitățile primitive.

Formele de schimb care au precedat contractele, ce se efectuau cu ritual și publicitate între clanuri și triburi, au fost îndeosebi *darurile reciproce, donațiile și contradonațiile însoțite de servicii reciproce*; iar mai târziu a apărut *trocul*, adică schimburi de bunuri în natură, care a marcat un progres însemnat, întrucât se putea efectua și izolat și fără publicitate (de unde și denumirea de *troc silențios* sau *comerț hawaian*) [1, p.33].

Contractele au apărut în condițiile producției simple de mărfuri din societățile antice și cele ale existenței banilor, rostul lor principal fiind acela de a realiza circulația mărfurilor prin intermediul banilor.

Reglementarea contractelor a însemnat legiferarea a două fenomene economice interdependente; pe de o parte, fenomenul circulației mărfurilor prin intermediul banilor; pe de altă parte, fenomenul creditului, menit să înlesnească circulația mărfurilor și în general comerțul juridic. În acest fel s-a realizat trecerea cu ușurință a bunurilor din sfera producției în sfera circulației și, de aici, în sfera consumului personal și productiv, s-a stimulat dezvoltarea creditului și s-au înlesnit operațiunile juridice de transmisiune a drepturilor patrimoniale de la o persoană la alta.

Totodată, prin operativitatea lor, contractele au înlocuit în mod treptat complicatele forme anterioare de schimb a bunurilor și serviciilor.

De-a lungul timpului, contractele s-au dovedit a fi pe cât de simple în ce privește formarea lor, pe atât de cuprinzătoare de activități și fenomene diferite; de aceea, de la apariția lor, schimburile de bunuri și de servicii și în general operațiunile prin care oamenii își satisfac trebuințele materiale și cerințele spirituale nu au necesitat alte instrumente juridice, ci numai *adaptarea contractelor*; această adaptare reflectă *evoluția istorică a contractelor*.

Termenul de *contract (contractus)* îl întâlnim în dreptul roman clasic, în timp ce grecii foloseau termenul de *synallagma* (de unde și denumirea de contracte sinalagmatice).

La romani, comerțul nu prezentă prea mare importanță, fiind considerat ca o ocupație infamantă care se exercita, în principiu, de sclavi și de peregrini. Acesta, pentru că, romanii își procurau cele necesare vieții prin practicarea agriculturii și își agonisau bogățiile prin războaie și anexiuni.

Cicero, în opera sa *De officiis* spunea că „este lucru rușinos să faci comerț” [2, p.41]. Patricienii disprețuiau numai pe micul comerciant, nu și pe *Argentarius* (bancheri), care strângeau milioane de pe urma operațiilor lor, cu care se împăcau foarte bine. Ei (patricienii), nu erau străini de comerț, exercitându-l prin sclavii lor, ocolind, astfel *Lex Flaminia*.

În cadrul Imperiului Roman, nu exista, însă, un drept special pentru comercianți, pentru relațiile juridice ce țin de contractele comerciale, considerându-se că sînt suficiente regulile dreptului civil.

Cu pragmatismul, ingeniozitatea și finețea ce-i caracterizau, jurisconșulții romani au elaborat cea mai reușită legislație antică a contractelor, atât prin conținutul ei bogat, cât și prin forma să ireproșabilă de exprimare.

Prin calitățile sale, legislația romană a contractelor și în general a obligațiilor a fost cea care a influențat puternic legislațiile ce i-au urmat și în mod deosebit marile codificări care au avut loc în Europa continentală în secolul al XIX-lea.

Romanii au creat un drept contractual empiric și logic, cu un grad mare de perfecțiune și cu valoroase constante pentru posteritate, că stabilirea structurii tehnice a contractelor (capacitatea de a contracta, consimțămîntul părților, obiectul și cauza) și formularea a numeroase reguli sub formă de maxime, care își găsesc aplicare și în dreptul actual. De asemenea, pentru sistemele romano-germanice de drept, termenii contractuali de bază provin din dreptul roman [1, p.39].

Cele trei categorii tradiționale de contracte – formale, reale și consensuale – care în dreptul actual constituie o *summa divisio*, au apărut în mod succesiv în dreptul roman.

a) Contractele formale. Primele și un anumit timp singurele contracte din dreptul roman au fost cele formale sau solemne, care se încheiau prin săvîrșirea de forme prestabilite, la început sacramentale (*fis*) iar mai târziu laice (*ius*). În

mentalitatea vechilor romani, contractele trebuiau să fie vizibile și tangibile; fiecare contract lua naștere prin și din îndeplinirea cu publicitate a solemnității ce-i era proprie; de aceea, fiecare contract era distinct de celelalte, fără ca între ele să existe vreun element comun (Abia după Christos, jurisconsultii – mai întâi *Sabinus*, apoi *Pedius*, *Gaius* ș. a. – au observat că în esență contractul constă în acordul de voință al părților și că acest acord este comun tuturor contractelor).

Contractele erau considerate ca o *specie a convențiilor*, și anume: convenții care nu dădeau naștere la acțiuni erau simple *pacte* (*ex pacto non nascitur actio*); iar convențiile care dădeau naștere la acțiuni erau *contracte*.

Comparație. Considerăm că contractele formale din dreptul civil actual se deosebesc față de contractele formale din dreptul roman îndeosebi prin următoarele: formă nu mai are prioritatea din dreptul roman, ci se adaugă la elementele structurale de fond ale contractelor; formalismul material și ritual din dreptul roman a fost înlocuit cu un formalism simplificat și intelectualizat, costînd mai ales în înscrisuri contractuale; pe cînd în dreptul roman contractele formale erau regulă iar cele consensuale excepția, în dreptul actual regulă și excepția s-au inversat.

b) Contractele reale. Apariția acestei categorii intermediare de contracte (între cele formale și viitoarele contracte consensuale), la care formalismul a fost redus la simpla predare a lucrurilor, a marcat profund dreptul contractual roman, întrucît a creat o primă și mare breșă în rigiditatea contractelor formale (cea de-a doua breșă, și mai însemnată, va fi creată de admiterea contractelor consensuale).

În acest fel, la vechile contracte formale s-au adăugat patru contracte reale, numite așa fiindcă luau naștere, prin tradițiunea lucrurilor (*traditio*), și anume: împrumutul pe bani sau alte lucruri fungibile (*mutuum*); împrumutul gratuit al unui lucru determinat (*commodatum*); păstrarea gratuită a unui bun străin (*depositum*); și amanetul sau gajul (*pignus*).

c) Contractele consensuale. Această de-a treia și ultimă categorie de contracte, a căror încheiere s-a redus la simplul acord de voință al părților contractante (*solo consensu; duorumvel plurium in idem placitum consensus*) a răspuns îndeosebi noilor cerințe ale circulației bunurilor și serviciilor din societatea romană.

Primul contract consensual a fost vînzarea-cumpărarea (*emptio-venditio*); i-au urmat închirierea de lucruri, efectuarea de servicii și săvîrșirea de lucrări (*locatio-conductio rei, locatio-conductio- operarum și locatio-conductio operis*), gestiunea gratuită de afaceri (*mandatum*) și asociația (*societas*).

În *sistemul contractual roman*, contractele formale au continuat a fi *regula* și după admiterea contractelor consensuale, iar contractele reale și consensuale erau de *excepție*.

Dreptul roman în perioada imperială se caracterizează prin constituirea teoriei generale a contractelor și apariția noilor categorii de contracte, alături de cele cunoscute. O dată cu conturarea delimitării izvoarelor obligațiilor în contracte și

delicte *contractus* era privit ca o convenție asigurată cu acțiune, care se deosebea de altă convenție ce era lipsită de mijloace de apărare - pactum [3, p.279].

Dezvoltarea producției de mărfuri și intensificarea schimburilor comerciale au determinat înlăturarea formalismului excesiv și accentuarea importanței acordului de voință în procesul încheierii contractelor.

În fine, cu toată dezvoltarea pe care a cunoscut-o comerțul ca urmare a extinderii statului roman și a legăturilor sale cu alte state, dezvoltare concretizată în numeroase și variate operațiuni comerciale, *dreptul roman nu a cunoscut o categorie distinctă a contractelor comerciale și nici dreptul comerciale*.

Romanii au realizat operațiunile comerciale pe două căi: pe de o parte, *prin folosirea dreptului ginților (ius gentium)*, care prin flexibilitatea sa a înlesnit îndeosebi operațiunile comerciale externe; pe de altă parte, prin *folosirea unor contracte civile adaptabile la cerințele comerțului*, ca vânzarea-cumpărarea consensuală, mandatul prin procură (*procuratio*) sau contractele nenumite [4, p.44].

Prin asemenea adaptări ale contractelor și ale altor mijloace juridice la cerințele comerțului, iar cu timpul și prin asimilarea dreptului ginților de către dreptul civil, nu s-a simțit nevoia recunoașterii unui drept comercial distinct față de dreptul civil, care a continuat a fi, pînă la sfîrșitul Imperiului Roman, un drept unitar.

Sunt totuși de semnalat și în dreptul roman unele reglementări, operațiuni bănești și *proceduri strict comerciale*, că următoarele: *Lex Rhodia*, care era un fel de cod al navigației și comerțului maritim, inspirat după regulile comerciale din insula Rhodos; *constitutum debitiproprii* și *constitutum debiti alieni*, care erau promisiuni de plată menite a înlesni operațiunile de creditare; *receptum*, titlu prin care se certifica depunerea unei sume de bani și care îmbrăca forme variate, ca *receptum argentarium*, prin care un bancher, căruia i s-a depus o sumă de bani, se angaja să facă plățile solicitate de deponent, sau *receptum nautarum*, prin care armatorii promiteau protecția călătorilor și a mărfurilor; *actio în factum*, prin care se cerea magistratului să sancționeze neexecutarea unei obligații printr-o procedură de circumstanță care constă în anchetarea faptelor [4, p.35].

Referințe bibliografice:

1. Deak Fr., Cărpenaru Șt. D., Contractele civile și comerciale, București, 1994;
2. Romul Petru Vonica, *Drept comercial, parte generală*, Ed. Lumina Lex, 2000;
3. S.Baieș, V.Volcinschi și alții, *Drept civil: drepturile reale, teoria generală a obligațiilor*, vol.II, ediția 2-a, Editura Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2005;
4. Georgescu I. L. *Drept comercial roman, Teoria generală a obligațiilor comerciale. Probele. Contractul de vânzare-cumpărare comercială*, București, 1994.